

צמחים פולשים

מינים פולשים (Invasive Alien Species) הם צמחים, בעלי חיים ופטריית שחרגו מתחום תפוצתם הטבעי, לרוב בשל פעולה של בני אדם (במכוון או בשוגג), וגורמים להשפעה אקולוגית בעייתית בסביבה החדשה. בין ההגדרות למין צמח פולש נמצאות התפשטות מהירה, מהירות צימוח גבוהה, אין לו אויבים בסביבה המקומית, וכן שבסביבתו לא מתפתחים מינים אחרים, ולכן הם דוחקים את המינים המקומיים ומעמידים בסכנה את המגוון הביולוגי העשיר הקיים. רוב המינים הפולשים מייצרים רעלנים (וגם אלרגנים שונים), והדבר הבולט הוא שבסביבתם לא צומחים מינים אחרים. פעמים רבות משתלטים מינים פולשים על "שטח מופר" (כלומר שמסיבה כלשהי הופר בו האיזון) כמו מזבלות נטושות ושדות לא מעובדים.

עלי באר. אילנתה בלוטית ליד עין בדה

לא תמיד הגדרת מין פולש מקובלת על כל העוסקים בתחום. חלקם יפים מאוד, אהובים או "מועילים" לנו. לדוגמה, בספר מקוון שנקרא "ספר הצמחים הפולשים בישראל" (באתר החברה להגנת הטבע ובמקומות נוספים) נמצאים גם **השיטה המכחילה** (שפרחיה צהובים ועגולים, פרטים שלה צומחים לאורך הכביש לביה"ס קישון) וגם **האקליפטוס**. אולם בעוד למינים פולשים אחרים אין צורך באישור כריתה מק"ל, לאקליפטוסים או לפיקוסים יש צורך.

באזור שלנו פועלת רשות ניקוז ונחלים קישון (להלן: הרשות), שהוקמה על מנת להסדיר את תשתיות הניקוז ולמנוע הצפות באגן ההיקוות של הקישון על כל יובליו. זהו גוף סטטוטורי עצמאי, בעל סמכות ותקציבים, העובד בשיתוף פעולה עם הרשויות המקומיות (במקרה הזה 9 ערים, 7 מועצות אזוריות ובהן עמק זרעאל, ו-19 מועצות מקומיות). סמכויותיהן של רשויות הניקוז הורחבו משנת 2003 גם לרשויות נחל, ותפקידן גם לשמור על איכות המים והוצאת מזהמים מנחלים, "שמירת מתנות טבע" ופיתוח סביבת הנחל. בכובע הזה הן עובדות בשיתוף עם רשות הטבע והגנים (רט"ג), קק"ל וגופים נוספים.

במסגרת היותה רשות נחל, ברשות עוסקים בשיקום המגוון הביולוגי, ומודאגים ממיני צמחים פולשים. בין המינים הפולשים העשבוניים הנפוצים בעמק ניתן למצוא

בשדות את **הסולנוס הזיתני**, שפריחתו סגולה ופירותיו עגולים וצהובים, את **הכשות הצהובה** ואת **לכיד הנחלים**, הנפוץ במאגרים ובשטחים מושקים, וכן סוג של חמנית תרבותית שהתפשטה. כדי למנוע את התפשטות המין הפולש יש "לתפוס" אותו בראשית ההתפשטות. למרות המדיניות הסביבתית המתנגדת לריסוס חומרים כימיים, לעיתים, בליט ברירה, גם האקולוגים ממליצים על ריסוס הצמחים הללו כדי להגן על המינים המקומיים.

ליד עין בדה, בצד הקרוב לשדה העגבניות שנקטף, וליד בית המשאבה שאינו פעיל, צמחו עצי **אילנתה בלוטית**, שעליה דומים מעט לאזדרכת. האילנתה היא עץ תרבות שמקורו בסין, ועיריות רבות שתלו אותו בתחומן בגלל שהוא צומח מהר. האילנתה מתרבה גם דרך פירות וגם דרך השורשים, ולידה לא צומח כל דבר אחר. היא התפשטה במהירות בכמויות גדולות ביערות סביב ירושלים (שם כבר אי אפשר לעצור אותה) ובוואדיות של חיפה.

לרשות יש תוכנית כללית לשקם את עין בדה, לשחרר חלק מהמים המשמשים כיום את חקלאי נהלל (מי המעיין הם במקור מי שתייה, אך בגלל הבסיס הסמוך הם הזדהמו לפני שנים וכיום משמשים רק להשקיה), ולהחזיר את הסביבה הטבעית לקדמותה. במקום עצי האילנתה, השאיפה היא לטעת, גם כאן על פי המלצת אקולוגית, פטל, עב קנה, ערבות ואלונים (כן, פעם היו אלונים בעמק).

ד"ר ז'אן-מרק דפור-דרור, מומחה למינים פולשים שמייצע לרט"ג ולרשויות הניקוז (וגם כתב את הספר שהוזכר לעיל), הגיע לסיור בעין בדה והמליץ לרשות על טיפול באילנתות שעיקרו קידוח בעצים הנקביים והחדרת חומר סיסטמי ממת, ואחריו גם כריתה של העצים הזכריים. מיד אחרי הכריתה יש למרוח על הגזע שכבה של חומר ממת, אחרת הגזע חוזר לצמוח. לכל הפעולות שמבצעים יש צורך כמובן בתקציבים, אך האילנטה נמצאת בראש הרשימה כי ברשות מאמינים שהיא עדיין ניתנת לריסון.

מתפרעים. לכיד הנחלים ונין חמניה תרבותית בנחל צבי

בנחל צבי, שילדי הגן הבוגר מכירים מסיוריהם עם הצפר עמית אלמוג, נעשו עבודות מסיביות לשיקום הנחל בשנים האחרונות, ובמסגרתן נעשים כל הזמן מאמצים להשבת המגוון הביולוגי המקומי. בין המינים הפולשים

הבולטים בו נמצאים לכיד הנחלים, החמנית התרבותית, **קייצת** (צמח עשבוני גבוה), וגם שיחי **פרקינסוניה שיכנית**. לפרקינסוניה פרחים צהובים יפים מאוד, ענפים משתפלים וקוצי ענק. ככל הנראה הובאה לארץ עוד בימי התורכים לשם ייעור המדבר, והצליחה מעבר למצופה אך התפשטה גם לסביבות נחלים. כאן הפתרון המוצע הוא נטיעת עוד עצים מזנים מקומיים, כי בסביבה חשופה המינים הפולשים משגשגים יותר בקלות.

ולסיום קריאה לנו, תושבי רמת דוד: עבודה רבה הושקעה ומושקעת בטיפוח פינות החמד שנמצאות ממש אצלנו בבית. הרשות משתפת פעולה עם הקהילות שבתחומה, ויש עוד הרבה דברים שניתן לעשות גם בשיתוף המבוגרים. בינתיים, ליישובי נחל צבי (רמת דוד וגבת), עורך עמית הצפר פעם בשבועיים סיורים בנחל לילדי הגן, להכרת הצומח והציפורים שחיות בתחומו. את עין בדה מאמצים ומטפחים תלמידי ויצ"ו נהלל, ואת נחל צבי מאמצים גם תלמידי בית הספר קישון. אפשר וצריך ליהנות מהסביבה הקרובה, ולחשוב יחד כיצד גם אנחנו נוכל לתרום לטיפוחה.

* אביב בארי יצא לחופשת קיץ מהמדור, ואני ניצלתי את הפרצה לכתוב במקומו. הרי לכם הוכחה חיה שגם מין מקומי יכול להיות פולש. למודאגים, אביב ישוב לכתוב כשיתקרר ☺

קוצנית ושתלנית. פרקינסוניה שיכנית בשפך נחל ציפורי (גדלה גם אצלנו בנחל צבי)

ממש ליד הבית. בצל האקליפטוס בנחל צבי

הגינה הקהילתית / ערן פלקנבורג

חלום או מציאות?

דמיינו אחר צהריים קיצי ונעים, המחצלת נפרשה, על השולחן פזורים מטעמים. הילדים הגדולים יותר משחקים באופק, הקטנים מסתובבים ועוסקים בשלהם. הדבר הכי חשוב שצריך להחליט עליו הוא האם החציל כבר מוכן לקטיף? הבמיה טובה? התירס המתיק? העגבניות אדומות מספיק? על הכירה כבר מיטגנים חצילים שזה עתה נקטפו ומיד יהפכו לסביח, הקפה כבר מוכן (לפנק, לפנק).

כן, זוהי המציאות הקסומה בימי שלישי אחר הצהריים בגינה הקהילתית, או כמו שאמר אחד השותפים בגינה: "זהו המתחם הכי משתלם שהקיבוץ היה יכול להשקיע בו ולקבל מקום מפגש מחוץ לבית" - בילוי לכל הגילאים, ובסופו עוד לחזור הביתה עם שקית ירקות אורגניים שגידלת עם ילדיך.

ולמי שעדיין לא נשבה בקסם - החל איכלוס שלב ב' (אצלנו לא מחכים למינהל). ראו זאת כהזמנה אישית, לבוא, להציץ, לשאול ואם ממש מדגדג לכם, תוכלו גם אתם לקבל חלקה קטנה ולהתחיל לגדל ירקות אורגניים עם הילדים.

גם מי שלא מצטרף, מוזמן לקטוף מערוגות צמחי התבלין והתה, שהן שתי הערוגות הקיצוניות, שם תוכלו למצוא בזיליקום בשפע, לואיזה, נענע, זוטא לבנה ועוד.

להצטרפות ולקבלת עדכונים כתבו למייל

shaybdb@gmail.com

נשמח לראותכם,

המשפחות המרוצות ושלל הירקות

אורי נקש מטגן

נועם שבתאי מעמיסה

מה עושים החצילים? צומחים